

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.6>

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ

Гуревичов О.М.,
аспірант

ПВНЗ «Європейський університет»
ORCID: 0009-0000-8136-4882

Гуревичов О.М. Міжнародні стандарти застосування заходів примусу органами поліції.

Стаття присвячена питанням міжнародних стандартів застосування заходів примусу органами поліції. Зазначено, що основною метою реформування правоохоронних органів в нашій країні, яка обрала шлях європейської та євроатлантичної інтеграції, є удосконалення їх діяльності шляхом забезпечення належного захисту прав і законних інтересів громадян, а також акцент на запобіганні та профілактиці правопорушень. Для досягнення цієї мети важливим є впровадження міжнародних стандартів і практичного досвіду іноземних органів поліції в національне законодавство України, а також їх ефективна реалізація в практиці правоохоронних органів. Це не тільки сприятиме розвитку правової держави, але й покращить міжнародний імідж нашої країни.

Акцентовано увагу на тому, що аналізуючи міжнародно-правові документи, важливо зазначити, що відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, Загальної декларації прав людини, Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів поводження і покарання, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН, а також Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, усвідомлення рівності і невід'ємності прав абсолютно кожного суб'єкта громадськості виступає підґрунтям свободи, справедливості та загального миру. Оскільки застосування примусових заходів поліцією впливає на захист прав і свобод людини, діяльність поліції повинна організовуватися відповідно до основних міжнародних стандартів, вироблених у цьому напрямі.

Відмічено, що у більшості спірних інцидентів із застосуванням сили офіцерів не можна звинувачувати, оскільки їхні дії відповідали спеціальному навчанню, яке вони отримали. Так, у підготовці поліцейських США особливу увагу приділяють навчанню через реалістичні вправи, які відображають різні види ситуацій, з якими можуть зіткнутися поліцейські.

Зроблено висновок, що поліція в демократичних країнах світу орієнтує свою діяльність на забезпечення прав і свобод людини через запобігання правопорушенням, профілактику злочинності та боротьбу зі злочинністю, впроваджуючи нові методи та сучасні технологічні засоби.

Ключові слова: міжнародні стандарти, примусові заходи, поліція.

Gurevichov O. International standards for the application of coercive measures by police authorities.

The article is devoted to issues of international standards for the use of coercive measures by police authorities. It is noted that the main goal of reforming law enforcement agencies in our country, which has chosen the path of European and Euro-Atlantic integration, is to improve their activities by ensuring proper protection of the rights and legitimate interests of citizens, as well as an emphasis on the prevention and prevention of offenses. To achieve this goal, it is important to introduce international standards and practical experience of foreign police bodies into the national legislation of Ukraine, as well as their effective implementation in the practice of law enforcement agencies. This will not only contribute to the development of the rule of law, but will also improve the international image of our country.

Attention is focused on the fact that when analyzing international legal documents, it is important to note that in accordance with the provisions of the Charter of the United Nations, the Universal

Declaration of Human Rights, the Declaration on the Protection of All Persons from Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment and Punishment, adopted by the UN General Assembly, as well as the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment and Punishment, recognition of the equal and inalienable rights of all members of the human community is the basis of freedom, justice and universal peace. Since the use of coercive measures by the police affects the protection of human rights and freedoms, police activities should be organized in accordance with the main international standards developed in this direction.

It noted that in most of the disputed use-of-force incidents, the officers could not be blamed because their actions were consistent with the specific training they had received. Thus, in the training of US police officers, special attention is paid to training through realistic exercises that reflect the different types of situations that police officers may encounter.

It was concluded that the police in the democratic countries of the world focus their activities on ensuring human rights and freedoms through crime prevention, crime prevention and crime fighting, introducing new methods and modern technological means.

Key words: international standards, coercive measures, police.

Постановка проблеми. Основною метою реформування правоохоронних органів в нашій країні, яка обрала шлях європейської та євроатлантичної інтеграції, є удосконалення їх діяльності шляхом забезпечення належного захисту прав і законних інтересів громадян, а також акцент на запобіганні та профілактиці правопорушень. Для досягнення цієї мети важливим є впровадження міжнародних стандартів і практичного досвіду іноземних органів поліції в національне законодавство України, а також їх ефективна реалізація в практиці правоохоронних органів. Це не тільки сприятиме розвитку правової держави, але й покращить міжнародний імідж нашої країни.

У правових документах міжнародного характеру стандарти діяльності поліцейських окреслюються як бажані моделі поведінки поліції і її взаємин із громадянами. Зазвичай ці стандарти, які містяться в деклараціях, рекомендаціях та керівних принципах, мають лише формальний характер і не є обов'язковими для держав. Хоча вони часто мають вплив на діяльність поліцейських як міжнародного характеру, так і національного, підсилюючи договірні положення або окреслюючи шляхи імплементації концептуальних принципів у національне законодавство, що стосується виконання поліцією своїх повноважень [1, с. 23].

Метою дослідження є дослідження міжнародних стандартів застосування заходів примусу органами поліції.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженню міжнародних стандартів застосування заходів примусу органами поліції присвятили свої наукові праці такі вчені як О. Бандурка, Є. Безсмертний, В. Богуцький, В. Захаров, Л. Коваль, М. Мельник та ін. Проте не всі питання даної проблематики знайшли своє відображення у науковій площині, тому потребують подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Основи діяльності поліції у сфері підтримання правопорядку закріплені в міжнародно-правових документах, які визначають статус поліції, основні принципи її організації і підпорядкування. Ці документи регламентують поліцейську діяльність у контексті захисту прав людини, запобігання зловживанням силою, використанню тортур та інших форм жорстокого поводження.

Аналізуючи міжнародно-правові документи, важливо зазначити, що відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, Загальної декларації прав людини, Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів поводження і покарання, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН, а також Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, усвідомлення рівності і невід'ємності прав абсолютно кожного суб'єкта громадськості виступає підґрунтям свободи, справедливості та загального миру. Оскільки застосування примусових заходів поліцією впливає на захист прав і свобод людини, діяльність поліції повинна організовуватися відповідно до основних міжнародних стандартів, вироблених у цьому напрямі.

З-поміж правових актів міжнародного характеру, що врегульовують використання поліцією вогнепальної зброї та сили, особливе значення мають Головні засади застосування силових методів і вогнепальної зброї посадовими особами, що відповідають за правопорядок, встановлені 8 Конгресом ООН з запобігання злочинності та поводження з правопорушеннями, що відбувся з

27 серпня по 7 вересня 1990 року. Цей документ розроблено для підтримки держав-членів ООН у реалізації задач відносно забезпечення і збільшення ефективності показників посадових осіб, що забезпечують підтримання правопорядку. Відповідно до статті 1 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, під поняттям «посадові особи з підтримання правопорядку» розуміються всі представники закону, як уповноважені, так і такі, яких обрали, які здійснюють функції поліцейських, зокрема, функції затримання правопорушників. Це визначення також охоплює співробітників військових властей і державних сил безпеки, які виконують поліцейські функції [1, с. 7].

Ключовим положенням Основних принципів є те, що довільне або умисне використання сили чи вогнепальної зброї посадовою особою з підтримання правопорядку (поліцейським) повинно розглядатися як кримінальний злочин.

Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, що прийнятий Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 року, є методологічною основою та документом, який визначає ключові принципи, сутність деонтологічних норм і стандартів у сфері забезпечення правопорядку. Кодекс підкреслює, що характер і спосіб виконання функцій з підтримання правопорядку безпосередньо впливають на життя окремих людей і суспільства в цілому [2, с. 26]. Згідно зі статтею 3 Кодексу, поліцейські можуть використовувати силу лише у випадках крайньої необхідності та в обсязі, необхідному для виконання своїх обов'язків. Крім того, при застосуванні сили поліцейський повинен дотримуватись принципів пропорційності, а використання вогнепальної зброї дозволяється лише як винятковий захід і в особливих випадках.

Такі самі принципи передбачені і у Європейському кодексі поліцейської етики [3], де вони передбачають застосування фізичної сили та вогнепальної зброї лише в ситуаціях абсолютної необхідності. Якщо використання летальної сили вважається необхідним, її застосування має бути обмежене рамками суворої необхідності. Крім того, поліцейські повинні спочатку намагатися робити попереджувальні постріли і уникати завдання важчих травм, ніж це є абсолютно необхідним.

Окремо варто проаналізувати документи, що були прийняті правозахисними організаціями стосовно принципів діяльності поліції. Так, у грудні 1998 року в Лондоні (Велика Британія) Міжнародна Амністія, разом із поліцейськими та експертами з різних країн, розробила та затвердила Десять правозахисних стандартів для правильного поведіння правоохоронних органів. Ці стандарти ґрунтуються на відповідних положеннях ООН і охоплюють правоохоронні органи, кримінальні процедури та права людини. Стандарти 3-5, які стосуються застосування сили поліцією, передбачають:

- Застосування сили допускається лише в крайніх випадках і має бути мінімальним.
- Варто уникати застосування сили проти будь-якого виду зібрань; у разі розгону таких зібрань з використанням насильства, сила повинна бути мінімальною.
- Силу смертоносною загрози слід використовувати лише в абсолютно необхідних випадках для захисту життя власного або інших осіб [4, с. 22; 2, с. 27-28].

Отже, на основі аналізу міжнародно-правових документів, що містять норми щодо стандартів поведінки поліції при застосуванні примусових заходів, можна зробити такі висновки. При розробці Закону законодавець врахував основні принципи демократії, такі як верховенство права, дотримання прав і свобод людини, а також законність. Крім того, при застосуванні примусових заходів поліція дотримується міжнародних стандартів, що вимагають застосування сили та вогнепальної зброї лише в умовах крайньої необхідності та для необхідної оборони.

Хоча поліція в кожній країні має свої особливості і функції, її основна роль і місце в системі державних інститутів визначаються тим, що її головне призначення - це забезпечення правопорядку через застосування сили. Для повного і обґрунтованого дисертаційного дослідження важливо розглянути зарубіжний досвід, зокрема досвід окремих країн ЄС та НАТО, а також ознайомитися з найкращими іноземними практиками у сфері застосування фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї поліцією. Оскільки в більшості країн світу до поліцейських заходів примусового характеру відносяться ті ж самі заходи, що й в Україні, доцільно вивчити окремі аспекти і сучасні технологічні засоби, використовувані поліцією країн ЄС та НАТО. Це дозволить Україні вдосконалити свою поліцейську діяльність, краще виконувати свої функції, забезпечувати дотримання прав і свобод, а також зберігати життя як осіб, до яких застосовуються ці заходи, так і самих поліцейських.

Першою країною, чий досвід у застосуванні поліцейських заходів примусового характеру є важливим для аналізу, є Сполучені Штати Америки. Важливо зазначити, що особливість поліції США полягає в тому, що кожен штат має своє власне поліцейське управління, і всі вони функціонують незалежно одне від одного. Тому кожен штат окремо приймає законодавство, яке регулює роботу поліції.

Нормативно-правова база, що регулює застосування сили працівниками правоохоронних органів США, є складним поєднанням законів і інструкцій. Існує три основні категорії стандартів, що визначають допустимість використання сили: федеральні, державні та відомчі стандарти. Ці стандарти можуть змінюватися в залежності від статусу потерпілого та конкретного федерального законодавства, яке регулює діяльність окремих департаментів або агентств. Скарги на надмірне застосування сили з боку поліцейських зазвичай подаються на основі порушень 4-ї, 8-ї або 14-ї поправок до Конституції США, законодавчих актів штату, загального права, а також кримінальних і цивільних стандартів. Федеральний закон США зазначає, що «під час арешту, забезпечення правопорядку та захисту життя, працівники правоохоронних органів мають право використовувати будь-які засоби примусу «розумно» і «за необхідності» [5].

У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, коли застосування сили є необхідним для досягнення законної мети (наприклад, для правомірного арешту, самозахисту або захисту інших осіб), сила повинна бути пропорційною та обґрунтованою в кожному окремому випадку. Якщо застосування сили до правопорушника є непропорційним або надмірним, офіцер поліції може бути притягнутий до кримінальної відповідальності. Це пов'язано не лише з перевищенням повноважень та завданням тілесних ушкоджень через надмірність сили, але й з порушенням прав людини, до якої застосовувалася така сила.

Варто відмітити, що у більшості спірних інцидентів із застосуванням сили офіцерів не можна звинувачувати, оскільки їхні дії відповідали спеціальному навчанню, яке вони отримали. Так, у підготовці поліцейських США особливу увагу приділяють навчанню через реалістичні вправи, які відображають різні види ситуацій, з якими можуть зіткнутися поліцейські.

Навчання поліцейських у Федеральній Республіці Німеччина здійснюється у двома підходами: для претендентів на середню службу - два роки; на вищу службу – три роки. Цей процес включає як теоретичне навчання, так і практичні заняття для вироблення тактики використання заходів примусу [6].

У квітні 2021 року у Франції було ухвалено рішення щодо пролонгації початкового навчання. З 2022 року навчання у Французькій академії поліції триватиме один рік, після чого слідуватиме 12-місячне стажування в поліцейському відділку. Під час початкового навчання особлива увага приділяється тренувальним програмам, які забезпечують відпрацювання можливих ситуацій, з якими можуть зіткнутися поліцейські [7].

Для боротьби з правопорушеннями, підтримання публічної безпеки та порядку в різних країнах створено широкий спектр несмертельної зброї. Її також можуть називати «менш смертоносною зброєю», «зброєю дотримання» або «нелетальною зброєю». Це тип зброї, який не призводить до смерті або серйозних тілесних ушкоджень осіб, до яких вона застосовується.

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років Група з огляду політики несмертельності при Раді глобальної стратегії США у Вашингтоні та інші незалежні аналітичні центри закликали до розробки зброї, яка була б більш «життєздатною», екологічно чистою та фінансово доступною порівняно з вогнепальною зброєю. Конгрес США та уряди інших країн розпочали організовану розробку нелетальної зброї, щоб надати поліції альтернативні способи деескалації конфліктів між переговорами і застосуванням вогнепальної зброї [8].

Опрацьовуючи Закон про поліцію Словацької Республіки, слід зазначити, що хоча електрошочкові пристрої включені до переліку спеціальних засобів, законодавець не визначив конкретних підстав для їх застосування в основному законі. Проте варто відзначити, що поліцейський у Словацькій Республіці може застосувати вогнепальну зброю без попередження тільки в разі атаки на нього або коли є загроза для життя чи здоров'я іншої особи.

Висновки. Отже, з урахуванням наведеного можна дійти висновку, що органи поліція в країнах світу, що підтримують демократичний розвиток орієнтує свою діяльність на забезпечення прав і свобод людини через запобігання правопорушенням, профілактику злочинності та протистояння злочинності, породжуючи новітні методи та провідні технологічні досягнення. На наше переконання, такі позиції варто запровадити та вдосконалити в роботу Національної поліції України.

Аналізуючи міжнародні стандарти, можна відзначити, що при підготовці Закону були враховані міжнародні, а саме європейські, стандарти діяльності поліцейських органів, які закріплені у Кодексі поведінки службовців органів правопорядку ООН від 1979 року та Основоположних принципах застосування сили і вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку ООН від 1990 року. Ці документи є «авторитетними» та загальновизнаними міжнародним співтовариством, закріплюючи основні провідні стандарти гарантування правопорядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бочек О.І. Зарубіжний досвід застосування поліцейських заходів примусу. *Наука і правоохорона діяльність*. 2016. № 4. С. 22–28.
2. Бочек О.І. Міжнародні стандарти застосування сили та вогнепальної зброї поліцією з підтримання правопорядку. *Наука і правоохорона діяльність*. 2017. № 2. С. 25–29.
3. Европейский Кодекс полицейской этики, принят Комитетом министров Совета Европы 19 сент. 2001 г. URL: <https://polis.osce.org/file/8641/download?token=5A1YESI>- (дата звернення: 26.07.2020).
4. Гіда Є.О. Деонтологічні засади діяльності поліції та їх закріплення у міжнародно-правових документах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 25. 2014. С. 20–23.
5. Guiding Principles on Use of Force: Police Executive Research Forum. 2016. URL: <https://www.policeforum.org/assets/30%20guiding%20principles.pdf> (дата звернення: 30.08.2020).
6. Deine ausbildung: polizeimeister/in/. URL: <https://polizei-der-beruf.de> (дата звернення: 21.12.2020).
7. La formation au concours police. URL: <https://www.centre-europeeninformation.fr> (дата звернення: 21.12.2020).
8. Non-lethal weapon. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Nonlethal_weapon (дата звернення: 23.12.2020).